

W Kaliskim Tygļu Kulturowym. Relacja człowieka, który pytał

Magdalena Krytkowska

Kaliski Tygiel Kulturowy, wydarzenie pokazujące wielokulturowość przedwojennego Kalisza, zorganizowane przez Stowarzyszenie Promocji Sztuki „Łyżka Mleka”, rozpoczęło 3. Dni Kultury Żydowskiej w Kaliszu. Impreza miała charakter otwarty, choć szczupłość sali pucharowej gościnnego KTW wymusiła na organizatorach wprowadzenie wejściówek. Poza zaproszonymi gośćmi, bo wiadomo, że trzeba zaprosić tych, którym „z wieku i urzędu” zaszczyt się należy, mógł przyjść każdy, kto chciał i w porę odebrał wejściówkę, a graficznie, bardzo zgrabny program spotkania. Dla mnie wejściówki nie były sprawą bez znaczenia, ponieważ to mnie wyznaczono do zadawania przychodzącym na imprezę pytania – Czy państwo macie wejściówkę?
24 marca w Tygļu zawrzało. Zmieszało: poezję, teatr, historię, fotografię i muzykę.

Stowarzyszenie Promocji Sztuki Łyżka Mleka
ZAPRASZA NA

KALISKI TYGIEL KULTUROWY

3. Dni Kultury Żydowskiej w Kaliszu

Honorowy patronat
Prezydent Miasta Kalisza
dr inż. Janusz Peçherz

SPEKTAKL
BYŁA TU KIEDYŚ ULICA ŻŁOTA

REŻYSERIA
W. GARSZKA

SCENOGRAFIA
E. FIETKIEWICZ
W. GARSZKA

WYKONAWCY
B. DĄBROWSKA
W. GARSZKA
A. GIEĀA
P. KLİBER
K. KONIAREK
A. MACHOWCZYK
T. PASZEK
K. RESZEK
J. SOJAN
J. STASZEWSKA
A. SZMAJA
J. SZUKALSKI
B. WİCENCIAK
J. ŻYCIŃSKA

ZESPÓŁ W SKŁADZIE
P. KRAMZA - PIANINO
M. MACIEJEWSKI - KLARNET
I. PIECHOTA - SKRYPCE,
KOMPOZYCJA, ARANŻACJA
M. SZULZYŃSKI - GITARA

AUTORZY TEKSTÓW
I. FIETKIEWICZ-PASZEK
H. GRYNBERG
W. KARCEWSKA
T. PETRYKOWSKI
T. RUDOWICZ (A. KOLAŃCZYK)

WSPÓLORGANIZATORZY

Stowarzyszenie Promocji Sztuki Łyżka Mleka

Restauracja KTW

PODZIĘKOWANIA ZA UDOSTĘPNIENIE ZBIEC
FRANCO RABINIA ŻYDOWSKIEGO HERBARK,
H. MARCINKOWSKA ORAZ WŁAŚCICIELE
PORTALI scarykalisz.pl

KONCERT
KLEZMERADO

W SKŁADZIE
M. BERNARCZYŃ - PERCUJA
W. BRZEZIŃSKI - SKRYPCE
R. RYBCZYŃSKI - GITARA BASOWA
P. STUCZYŃSKI - PIANINO, KOMPOZYCJA
B. WARKOCZYŃSKI - KLARNET

GOŚCINNIE
J. SZUKALSKI - ŚPIEW

**WYKŁAD
O KALISKICH ŻYDACH**
H. MARCINKOWSKA

PROWADZENIE
A. KOLAŃCZYK

**24 MARCA 2012
GODZ. 17:00**

**RESTAURACJA KTW
SALA PUCHAROWA
KALISZ, PARK MIEJSKI
[PRZY MOŚCIE TEATRALNYM]**

WSTĘP WOLNY
/WEJŚCIÓWKI DO ODBIORU
W RESTAURACJI KTW/

PATRON HONOROWY
ANDRZEJ GAŻEK
POLSKIE
PARLAMENTARNE
EUROPEJSKIE

MECENASI I PATRONI

EZET

MOVSTUDIOS

Mięgotania

SZAFA

PROJEKT DOFINANSOWANY
ZE ŚRODKÓW BUDŻETU
MIASTA KALISZA, W RAMACH
MECENASU NA KULTURĄ

Była tu kiedyś ulica Żłota – wizja artystyczna

fot. Arek Łuszczczyk

Spektakl poetycko-muzyczny w całości opracowany na podstawie tekstów kaliszan: Izabeli Fietkiewicz-Paszek, Henryka Grynberga, Wandy Karczewskiej, Tadeusza Petrykowskiego i Teresy Rudowicz (Anety Kolańczyk) pod tytułem **BYŁA TU KIEDYŚ ULICA ŻŁOTA** (świat unicestwiony) wyreżyserował Włodzimierz Garsztko. Scenografię opracowała Edyta Fietkiewicz. Spektakl zagrał zespół w składzie: Beata Dąbrowska, Włodzimierz Garsztko, Angelika Gięda, Patrycja Kliber, Klaudia Koniarek, Agnieszka Machowczyk, Tomasz Paszek, Jacek Sojan (gościnnie), Joanna Staszewska, Aleksander Szmaja, Jerzy Szukalski, Beata Wicenciak, Joanna Życińska. Muzykę do spektaklu skomponowała Irena Piechota a wykonali: Paweł Kramza – instrumenty klawiszowe, Marek Maciejewski – klarnet, Irena Piechota – skrzypce, Maksymilian Sulżyński – gitara.

Występ był przejmujący, poruszający, przemawiający do wyobraźni widza. Aktorzy po mistrzowsku oddali tragizm jednostki dzielącej losy narodu żydowskiego. Poprzez indywidualne losy kilku kaliskich Żydów ukazano klimat miasta, dzieje znacznej części jego mieszkańców.

Była tu kiedyś ulica Żłota – ślad jaki pozostał

Artystyczna wizja życia i zagłady mieszkańców pochodzenia żydowskiego została wsparta obrazem miasta przedstawionym przez Halinę Marcinkowską. Jej wykład ilustrowany wieloma przezroczami uplastyczył i urealnił poetycką wizję miasta i ludzi. I można było zapytać, po co jeszcze jakieś słowa, fotografie, kiedy bogate w emocje wiersze powiedziały tyle? Ale dopiero na tle, jaki stworzyła konkretna opowieść o ulicach, domach, sklepach, łaźni i świątyni oraz o ludziach, bardzo dosłownie wybrzmiały wiersze, takie chociażby jak *W rodzinnym mieście* Henryka Grynberga.

W rodzinnym mieście

W rodzinnym mieście w którym nigdy nie byłem
i pewno nigdy nie będę
na szlaku pluszów koronek i tiulów
na bursztynowym szlaku historii
od przeszłości aż do nicości
od pobożności aż do pragmatyzmu
od prawa do bezprawia

w nierównej walce ze zbrodnią
padł dwudziestoletni dziadek mych dzieci
i babka na wieki młoda

pogrzebana wraz z całą nadzieją
swego ledwoistnienia
a po starszych braciach w Piśmie i Bogu
po sąsiadach w statutach i prawach
ani śladu na szlaku diamentów i popiołów

wyjechałem na zawsze z miasta w którym nigdy nie byłem
a teraz za mało czasu i nadziei
żebym je zobaczył
w aksamicie rzeki szeleście parku woni sadów
w koncercie fabryki fortepianów
we mszy niespokojnych kościołów i w requiem
niewidzialnych synagog

co najważniejsze w księgach wieczystych
w antologiach pamięci

Do świadomości uczestników wieczoru inaczej dotarł wiersz Teresy Rudowicz *hanerot halalu*, kiedy wysłuchali opowieści o kaliskim rebe Jechaskielu Lipszycu, poecie, pisarzu i działaczu społecznym, na którego pogrzeb stawił się niezliczony tłum żegnających go kaliszczan.

hanerot halalu

widzisz rebbe

nadzieja zawsze jest czyjaś
tylko smutek bezpański

jak tradycja pochowana w stodole
nie uszczelnię nią prześwitów

w oddali widać las zimą
żerują kruki

tu nie ma żywych rebbe

chanukiję zamieniłam na ziemniaki
nie złamała się żadna świeca

Co zostało?

fot. Arek Łuszczyk

Czy uczestnicy wieczoru poświęconego „tamtej Złotej” będą teraz obojętnie mijać gmach Urzędu Skarbowego, gdzie kiedyś była Talmud Tora? I spacerować po plantach na ulicy Babina? Nie wiem. Wiele pytań rodzących się w trakcie spektaklu i prelekcji utonęło w dźwiękach muzyki w mistrzowskim wykonaniu zespołu KLEZMERADO w składzie: Mateusz Bednarczyk – perkusja, Włodzimierz Brzeziński – skrzypce, Robert Rybczyński – gitara basowa, Paweł Stuczyński – pianino, kontrabas, kompozycje, aranżacje, Bartosz Warkoczyński – klarnet. Gościnnie: Jerzy Szukalski (śpiew).

Strona zespołu: <http://klezmerado.pl/>

Wejściówka

Wszystkie pytania znajdują jedną odpowiedź. Warto przypominać, a przede wszystkim warto pamiętać. Nie da się bowiem ominąć historii ani miasta, ani jego mieszkańców.

I w tym momencie relacji znajdują miejsce dla moich dwóch anegdotycznych, prywatnych opowieści.

Anegdota 1

Kiedy w Kaliskim Tyglu Kulturowym dobrze się już mieszało, dwoje spóźnionych gości z Krakowa rozpaczliwie szukało lokalu Kaliskiego Towarzystwa Wioślarskiego i w końcu trafiło do położonego w pobliżu Kaliskiego Teatru im. Wojciecha Bogusławskiego, i niemal siłą wdarło się na spektakl przekonując bileterkę, że właśnie ich znajomi występują na scenie, a oni przecież mają odłożone wejściówki. Byli tak przekonujący, że kobieta wpuściła ich na widownię już w trakcie przedstawienia. I cóż, jak szybko weszli, tak szybko wyszli, zawiedzeni, że to nie to i trzeba szukać dalej.

Anegdota 2

Dla mnie – osoby, która pyta – jedno zdarzenie miało nieomal mistyczny charakter. Postawiona przez organizatorów na „bramce” z uprzejmością i uśmiechem zadawałam wszystkim wchodzącym pytania: Czy państwo „na Złotą?” i Czy macie państwo wejściówkę? Różne były odpowiedzi. Jedni pokazywali mały kartonik i wchodzili, inni wchodzili jakby nigdy nic. Ale kiedy zadałam te pytania jednemu z wchodzących mężczyzn, ten zatrzymał się na chwilę i ze smutkiem odpowiedział – Nie mam, ale pani Halina Marcinkowska powiedziała: Dawid przyjdź. Bo wie pani, ja sprzątam cmentarz żydowski.

I to była dla mnie najbardziej wiarygodna wejściówka.

Teresa Rudowicz

* * *

wróciłam tu to jest moje miasto
czas jakby tylko zasnął
zaraz obudzę go na dzień
otworzy oczy znów jestem młoda
wbiegam po tamtych schodach
te same drzwi ta sama sień
rozglądam się pędzę na podwórze
o lipy jakie duże
za chwilę tate zamknie sklep
rozmowy gwar śmiechu pełne ściany
rzewne piosenki mamy
Mojsze o rękę prosić chce

*upieczone chały stół z obrusem białym
drży wesoly płomień świec
wolno płynie rzeka i kwitnie głóg
niech nas ochrania Bóg*

księżyc się wdzięcznie przegląda w Prośnie
my na kamiennym moście
kradniemy nocy gwiazdy dwie
szepczesz w tym roku kończę szkołę
otworzę sklep z Aaronem
rodzina to poważna rzecz
za chwilę park nas obejmie mocno
pozwolisz mi dorosnąć
rozkwitać pod dotknięciem rąk
drzewa nad nami niczym chupa
wiatr cicho szemrze w bukach
dobrze znajome mazel tow

upieczone chały stół z obrusem białym ...

nagły ból jakby szkło wpadło w oko
i razem z tamtą nocą
wszystko rozwiało się jak dym
koszerne jatki rybne kramy
nasz sklepik z przyprawami
mój Mojsze także zniknął w nim

wszystko tu teraz dziwnie obce
tylko księżyc w Prośnie
tak samo natarczywie lśni
czekam aż gwiazdy się zaświecą
by swoją oddać rzece
zmówić el male rachamim

upieczone chały stół z obrusem białym ...

**KALISKI
TYGIEL
KULTUROWY**

Stowarzyszenie
Promocji
Sztuki
łyżka mleka

BYŁA TU KIEDYŚ ULICA ŻŁOTA

[RELACJA UKAZAŁA SIĘ W KWARTALNIKU SZAFKA \(NR 42, MARZEC 2012\)](#)